

DOI: 10.18276/sip.2016.46/2-08

Olga Okrzesik*

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza

INNOWACJE SPOŁECZNE A KAPITAŁ SPOŁECZNY W POLSCE

Streszczenie

W artykule przedstawiono pojęcie innowacji, w tym innowacji społecznych. Rozwój gospodarczy i społeczny kraju istotnie wpływa na rozwój innowacji, które przenikają do społeczeństwa, tym samym powodując rozwój kapitału społecznego. W artykule scharakteryzowano typy innowacji oraz zdefiniowano istotę kapitału społecznego. Celem publikacji jest usystematyzowanie wiedzy z zakresu innowacji, w tym innowacji społecznych i kapitału społecznego. W opracowaniu opisano programy wspierające innowacje społeczne w Polsce w latach 2014–2020.

Słowa kluczowe: innowacje, innowacje społeczne, kapitał społeczny

Wprowadzenie

Rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce ma istotny wpływ na rozwój i upowszechnianie innowacji w wielu różnych sferach. Innowacje mają charakter społeczny, to społeczeństwo przecież kreuje i absorbuje innowacje. Kapitał społeczny ma niebagatelne znaczenie w czasach, gdzie wiedza, innowacje i edukacja stają się czynnikami decydującymi o przyszłości i dobrobycie poszczególnych społeczeństw, narodów i ludzkości. Działalność innowacyjna uważana jest obecnie za warunek

* E-mail: Okrzesik.olga@gmail.com.

wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego, dlatego znajduje się w centrum uwagi rządów i społeczeństw większości państw (Matusiak, 2005, s. 3–5). Państwo koncentruje się na rozwoju kapitału społecznego, który łączy się z innowacjami społecznymi, na zasadzie sprzężeń zwrotnych.

Istotną rolę w tym zakresie odgrywają środki z funduszy Unii Europejskiej, stąd w pierwszej i drugiej części artykuł prezentuje istotę innowacji oraz istotę kapitału społecznego. Natomiast w trzeciej części przedstawiono programy wspierające innowacyjność społeczną w Polsce w latach 2014–2020. Celem publikacji jest usystematyzowanie wiedzy z zakresu innowacji, w tym innowacji społecznych i kapitału społecznego, oraz programów wspierających innowacyjność społeczną w Polsce. Ze względu na rozmiar opracowania, ma ono charakter wysoce syntetyczny.

1. Innowacje – eksplikacja pojęcia

Innowacje w literaturze przedmiotu pojmowane są bardzo szeroko. Za prekursora innowacji uznaje się ekonomistę Schumpetera, który przedstawił obszernie ujęcie innowacji. Według niego innowacją to:

- wprowadzenie do produkcji nowych wyrobów lub udoskonalenie już istniejących,
- wprowadzenie nowej lub udoskonalonej metody produkcji,
- otwarcie nowego rynku,
- zastosowanie nowego sposobu sprzedaży lub zakupów,
- zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów,
- wprowadzenie nowej organizacji produkcji (Jasiński, 2006, s. 9).

Podobnie szerokie podejście reprezentują m.in. Allen, Kotler, Drucker i Rogers, pisząc, że innowacja:

- to wprowadzenie do szerokiego użytku nowych produktów, procesów lub sposobów postępowania,
- przenika przez wszystkie strefy działalności firmy, może więc swym zakresem obejmować zmiany wzoru produktu, metody marketingu, oferowanej ceny, usługi czy zmiany w organizacjach i metodach zarządzania,
- to idea, praktyka lub obiekt, który jest postrzegany jako nowy przez daną osobę lub inną jednostkę przejmującą,

- odnosi się do jakiegokolwiek dobra, usługi lub pomysłu, który jest postrzegany przez kogoś jako nowy, przy czym pomysł może istnieć od dawna, ale stanowi innowację dla danej osoby (Jasiński, 2006, s. 9; Drucker, 1992, s. 39; Howaniec, Okrzesik, 2015, s. 70).

Najczęściej identyfikowane typy innowacji to:

- innowacje procesowe, polegające na wprowadzaniu nowych metod wytwarzania lub dostarczania produktów, zwiększając podaż oferowanych produktów czy usług,
- innowacje produktowe, polegające na udoskonaleniu wyrobu już produkowanego lub wprowadzeniu nowego produktu w miejsce dotychczas używanego,
- innowacje marketingowe, polegające na wprowadzeniu nowych lub istotnie udoskonalonych metod sprzedaży lub marketingu,
- innowacje organizacyjne, polegające na wprowadzeniu nowych lub istotnych udoskonaleń w strukturze przedsiębiorstwa lub metodach zarządzania,
- innowacje społeczne, wyrażają się w zmianach zachodzących w strukturze społecznej ludności, we wzorach obyczajowych, postawach ludzkich, a nawet ogólnej kulturze narodu (Pomykalski, 1997, s. 19–24; Howaniec i in., s. 8; Griffin, 1996, s. 427–428; Podręcznik OSLO, 2005, s. 20).

Wszystkie wyżej wymienione typy innowacji wzajemnie się uzupełniają i przenikają na zasadzie sprzężeń zwrotnych. Innowacje cechują się wprowadzaniem zmian w zakresie techniki, technologii, organizacji oraz w społeczeństwie. Natomiast efekty innowacji technicznych, technologicznych i organizacyjnych wpływają na obyczaje, kulturę, styl i poziom życia ludzi. Tworzą nową kulturę społeczną, nowe wartości dla gospodarki i społeczeństwa (Olejniczuk-Merta, 2013, s. 25).

Innowacje społeczne są zarówno społeczne w warstwie celów, jak i środków. Definiujemy je jako nowe idee (produkty, procesy, usługi, modele), które zaspokajają potrzeby społeczne, jednocześnie tworząc nowe społeczne relacje lub możliwości współpracy. Inaczej ujmując, są to innowacje korzystne dla społeczeństwa i podnoszące zdolność społeczeństwa do działania (Zadura-Lichota, 2013, s. 24).

Koncentrując się na innowacjach, w których mają duży udział grupy społeczno-zawodowe oraz społeczeństwo jako całość, zauważamy, że innowacje te mają specyficzne cechy: jasno sprecyzowany cel, przebieg i oczekiwany, spodziewany efekt społeczny. Przebieg tych innowacji ściśle powiązany jest z dużym zaangażowaniem.

zowaniem w jego realizację społeczeństwa (Boni, 2009, s. 2). Pojęcie innowacji nieustannie się przeobraża, pod wpływem wzrostu konkurencyjności, innowacyjności i podnoszenia poziomu dobrobytu społeczeństwa.

2. Kapitał społeczny a innowacje w społeczeństwie

W literaturze przedmiotu występuje wiele pojęć, interpretacji i koncepcji kapitału społecznego. Za prekursorów zajmujących się tym zagadnieniem, uznaje się m.in.: Hanifana, politologa Putnama, Bourdieu, Colemana, Woolcocka oraz Fukuyamę. Jedną z najbardziej znanych definicji jest ta przedstawiona przez Putnama „kapitał społeczny to te cechy organizacji społecznych, takich jak sieci (układy) jednostek lub gospodarstw domowych oraz powiązanych z nimi norm i wartości, które kreują efekty zewnętrzne dla całej społeczności” (Sierocińska, 2011, s. 70).

Kostro udowodnił, że kapitał społeczny określa realny zasób, którego istnienie ma znaczenie społeczne. Kostro wymienił następujące cechy kapitału społecznego:

- jest tworzony przy użyciu konkretnych zasobów materialnych, pracy oraz czasu,
- ma zdolność przekształcania jednych dóbr w korzyści niemożliwe do osiągnięcia w inny sposób,
- zasoby materialne, pracę oraz czas inwestuje się w stworzenie klimatu sprzyjającego wzajemnemu zaufaniu,
- od rodzaju relacji zależy czas jej trwania,
- znając rodzaj relacji (stopień trwałości kapitału społecznego), można przewidzieć niektóre sytuacje (Kostro, 2005, s. 1–18; Sierocińska, s. 73).

Wymienione cechy kapitału społecznego stanowią przesłankę do stwierdzenia, iż jest to kapitał posiadany przez każdą społeczność.

W dokumencie *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030* kapitał społeczny został zdefiniowany jako „potencjał zgromadzony w społeczeństwie i w jednostkach w postaci norm, wartości, zachowań i instytucji, tworzący podstawę budowania opartych na zaufaniu relacji społecznych, które sprzyjając współpracy, kreatywności i wymianie wiedzy, przyczyniają się do osiągnięcia celów, których osoby indywidualne nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować. Relacje te, tym samym, przyczyniają się do równoważenia oraz szybszego i stabilniejszego rozwoju

Polski” (*Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*, 2013, s. 122).

Nie ulega wątpliwości, że od kapitału społecznego, tj. mobilności ludzi i idei, elastyczności tworzenia wokół nowych idei zespołów, mobilizacji zasobów, kultury współdziałania, gotowości eksperymentowania, zaufania itp. zależy proces tworzenia i upowszechniania innowacji (Zadura-Lichota, s. 67; Preisner, Pindór, 2014, s. 2–4). Niewątpliwie należy podejmować działania prowadzące do zwiększania innowacyjności Polski, zwłaszcza w kontekście wzrostu konkurencyjności i podniesienia poziomu dobrobytu społecznego.

3. Programy wspierające innowacje społeczne w Polsce w latach 2014–2020

W Polsce rozwój innowacji społecznych w dużej mierze uwarunkowany jest udziałem funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Powstają programy, strategie, ukierunkowujące innowacyjne rozwiązania techniczne, technologiczne, środowiskowe i organizacyjne wspomagające aktywność społeczną, wspierające osoby bezrobotne i niepełnosprawne, regenerujące miasta, tworzące inkubatory przedsiębiorczości oraz zapobiegające wykluczeniom społecznym, np. wykluczeniom z rynku pracy. Wdrażanie innowacji społecznych przekłada się m.in. na polepszenie miejsca pracy oraz budowanie i rozwój społeczności lokalnych z udziałem społeczeństwa (Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE, 2014, s. 5–6).

Podejmowane przez państwo istotne działania, nakreślone w strategii *Europa 2020*, promują zdolności innowacyjne, dla wsparcia inwestycji, dywersyfikacji gospodarki oraz zmian organizacji w kierunku produkcji i usług poprzez wzmocnienie powiązań między szkolnictwem wyższym, sektorem badań i systemem innowacji (Krajowy Program Badań, 2011, s. 2). Działania te zostały wskazane przez Komisję Europejską jako jedne z kluczowych obszarów wymagających interwencji w ramach procesu wdrażania strategii *Europa 2020* na szczeblu krajowym. Ten cel pomaga realizować m.in. Krajowy Program Badań w zakresie kierunków badań i prac rozwojowych, który pozwala na ukierunkowanie strumienia finansowania badań naukowych i prac rozwojowych na te dziedziny i dyscypliny naukowe, które mają największy wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy kraju (Krajowy Program Badań, 2011, s. 4).

Aby osiągnąć w Polsce cele założone w strategii *Europa 2020*, konieczne jest wdrażanie w perspektywie finansowej w latach 2014–2020 programów priorytetowo traktowanych przez Unię Europejską, tj. (www.kpk.gov.pl):

- COSME (Competitiveness of Enterprises and Small and Medium Enterprises) – ułatwia uzyskanie finansowania na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw, promuje przedsiębiorczość,
- Horyzont 2020 – wspiera rozwój europejskich innowacji o znaczeniu globalnym oraz wypracowanie przewagi konkurencyjnej gospodarki opartej na innowacjach; program dzieli się na trzy filary i obszary tematyczne: doskonałą bazę naukową (budżet ok. 25 000 mln euro), wiodącą pozycję w przemyśle, tj. w zakresie technologii prorozwojowych i przemysłowych, innowacje w przedsiębiorstwach (budżet ok. 17 000 mln euro) i ostatni trzeci obszar: wyzwania społeczne, np. zmiany demograficzne, dobrobyt społeczeństwa, bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważone rolnictwo i leśnictwo; innowacyjne i refleksyjne społeczeństwo oraz bezpieczne społeczeństwo (budżet ok. 30 000 mln euro),
- Kreatywna Europa – wsparcie sektora kreatywnego i kultury,
- Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych „EaSI” – jest podstawą realizacji strategii *Europa 2020* w dziedzinie zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego, dzięki skoncentrowaniu się na innowacyjnych projektach o wymiarze ogólnoeuropejskim (www.kpk.gov.pl); istotą programu są innowacje społeczne, ze szczególnym naciskiem na działania skierowane do młodzieży.

Priorytetowe działania w ramach programu „EaSI” w latach 2014–2020 pomogą Polsce w modernizacji rynków pracy i systemów zabezpieczenia społecznego oraz w zwiększeniu wskaźników zatrudnienia, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Ważne zadania to wsparcie dla tworzenia nowych miejsc pracy, podnoszenie kwalifikacji pracowników, pomoc w adaptacji do zmian i przewidywanie restrukturyzacji, zwiększanie mobilności geograficznej oraz promowanie innowacji społecznych. Ideą programu jest wspomaganie wysiłków na rzecz projektowania oraz wdrażania reform rynku pracy i reform społecznych na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. W tym kontekście około 100 mln euro w ramach „EaSI” zostanie przeznaczonych na przeprowadzenie eksperymentów w najważniejszych obszarach polityki, takich jak zatrudnienie młodzieży lub włączenie grup znajdujących

cych się w niekorzystnej sytuacji oraz poprawa dostępu do finansowania dla przedsiębiorstw. Łączny budżet programu „EaSI” do wykorzystania w ciągu siedmiu lat wynosi ok. 919 mln euro (www.kpk.gov.pl).

W odpowiedzi na potrzeby reform w obszarach zatrudnienia, włączenia społecznego, edukacji, szkolnictwa wyższego, zdrowia i dobrego rządzenia powstał – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020. Wspiera innowacje społeczne i współpracę ponadnarodową oraz wdraża w Polsce inicjatywy na rzecz zatrudnienia osób młodych. Jest finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego i na realizację programu dla Polski przeznaczono 5 mld euro. Program wspiera obszary w zakresie:

- zatrudnienia i mobilności pracowników,
- włączenia społecznego i walki z ubóstwem, tj. poprawy efektywności wybranych polityk publicznych kluczowych z punktu widzenia strategii Europa 2020 i krajowych programów reform (np. modernizacja instytucji rynku pracy, rozwój polityki edukacyjnej, poprawa jakości działań skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym),
- inwestowania w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie, np. poprzez zapewnienie kształcenia odpowiadającego potrzebom gospodarki, rynku pracy i społeczeństwa, podniesienie jakości studiów doktoranckich, zwiększenie otwartości i mobilności międzynarodowej, poprawę jakości dydaktyki i systemów zarządzania, rozwój kształcenia na kierunkach medycznych,
- wzmacniania sprawności i efektywności państwa,
- zwiększenia wykorzystania innowacji społecznych w ramach polityk publicznych (www.kpk.gov.pl).

Celem głównym tych programów jest poprawa jakości życia społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem zainteresowanych grup i obszarów, w których istnieje rzeczywista potrzeba innowacyjnych rozwiązań i podejmowania nowych inicjatyw społecznych. Wzrost współpracy międzysektorowej na poziomie lokalnym, regionalnym czy krajowym przekłada się na wzrost liczby wdrożeń innowacyjnych, rozwiązań technicznych oraz innowacyjnych produktów, usług pozwalających na rozwiązanie złożonych problemów społecznych.

Podsumowanie

Innowacyjność w gospodarce wychodzi poza sferę przedsiębiorstw, wkraczając szybkim krokiem do sfery społecznej. Społeczeństwo staje się źródłem innowacji, kreuje i absorbuje innowacje. Potencjał zgromadzony w ludziach (np. wykształcenie, doświadczenie) oraz potencjał zgromadzony w społeczeństwie w postaci norm zaufania oraz zaangażowania (zasoby kapitału społecznego) wpływa na skuteczność i efektywność kształtowania rozwoju gospodarczego i społecznego kraju, regionu, społeczeństwa (Krajowy Program Badań, s. 21). Dostęp do funduszy unijnych w Polsce przekłada się na wzrost i rozwój społeczeństwa, kluczowe jest także zaangażowanie państwa. Innowacje społeczne generują wdrażanie nowych rozwiązań, przekładających się na poprawę jakości życia społeczeństwa i klimatu społeczno-gospodarczego.

Literatura

- Begg, D., Fisher, S., Dornbush, R. (1997). *Makroekonomia*. Warszawa: PWE.
- Boni, M. (red.). (2009). *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Byrska-Rapała, A., Gawel, B., Filipowicz, P., Korcył, A., Kozarkiewicz, A., Pilch, A., Pindór, T., Posłuszny, K., Preisner, L., Wiernek, M. (2014). *Determinanty efektywności i skuteczności realizacji projektów w gospodarce*. Kraków: AGH Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne.
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności* (2013). Warszawa: Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji.
- Drucker, P. (1992). *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*. Warszawa: PWE.
- Griffin, R. (1996). *Podstawy zarządzania organizacjami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Howaniec, H., Okrzesik, O. (2015). *Współpraca nauka – biznes*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Akademii Techniczno-Humanistycznej.
- Jasiński, A. (2006). *Innowacje i transfer techniki w procesie transformacji*. Warszawa: Di-fin sp. z o. o.
- Kostro, K. (2005). Kapitał społeczny w teorii ekonomicznej. *Gospodarka Narodowa*, 7–8. *Krajowy Program Badań, Założenia polityki naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa*. Załącznik do uchwały nr 164/2011 Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011.

- Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE. Programy Ramowe Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014–2020* (2014). Warszawa.
- Matusiak, K. (red.) (2005). *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*. Warszawa: PARP.
- Olejniczuk-Merta, A. (2013). Innowacje społeczne. *Konsumpcja i Rozwój*, 1.
- Pomykalski, A. (1997). *Innowacje*. Łódź: Politechnika Łódzka.
- Podręcznik OSLO (2005). *Proponowane zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*. Warszawa: DSiRN.
- Preisner, L., Pindór, T. (2014). Audyty środowiskowe jako instrumenty wspomagające system zarządzania środowiskowego. *Logistyka Odzysku*, 2 (11).
- Sierocińska, K. (2011). Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy. *Studia Ekonomiczne*, 1 (68). Polska Akademia Nauk. Instytut Nauk Ekonomicznych.
- Westland, J. (2008). *Global innovation management. A strategic approach*. New York: Palgrave.
- Zadura-Lichota, P. (2013). *Świt innowacyjnego społeczeństwa. Trendy na najbliższe lata*. Warszawa: PARP.
- www.kpk.gov.pl.

SOCIAL INNOVATIONS AND SOCIAL CAPITAL IN POLAND

Abstract

The article presents the concept of innovation, including social innovation. Economic and social development of the country significantly affects the development of innovations that permeate society, thus causing the development of social capital. The article defines the types of innovation, and defined the essence of social capital. The aim of the publication is to systematize the knowledge of innovation, including social innovation and social capital. The study describes programs to support social innovation in Poland in the years 2014–2020.

Translated by Olga Okrzesik

Keywords: innovation, social innovation, social capital

Kod JEL: 030

